

zins uit, tenzij men de *Tenoteren* uitzondere, die de beste ruiters leverden, gelijk de *Catten* het beste voetvolk. De wapenrusting der ruiters bestond alleen in een schild en eene *Framie*, volgens TACITUS. Met een zadél te rijden, werd bij hen voor schande gehouden. De voetknechten streden tuschen de ruiters in. Soldij werd aan hen niet gegeven. De buit, dien zij, door hunne dapperheid, op den vijand behaalden, was het eenig voordeel, dat zij genoten. Alleen de jongelingen, die tot het gevolg der Vorsten behoorden, hadden, bij hunne opperhoofden, de vrije tafel, en werden daarenboven van hen met paarden en wapenen voorzien.

De Regimenten en Kompagnien werden niet, gelijk in onze tijden, uit allerlei manschappen te zamen gesteld; maar elk geslacht maakte eene bijzondere bende uit, en dit merkt TACITUS met regt aan, als eene voorname spoor tot dapperheid. Elk schaamde zich, voor den vijand te wijken, onder het oog van vader, oom, broeder en neef, en werd een van hen gedood, de anderen vonden zich, daar de gesneuvelde hun bloedverwant was, te sterker opgewekt, om zijnen dood te wreken. Elk regtsgebied had zijn onderscheiden veldteeken, waarbij zich de onderhoorige manschap voegen moest. Dit bestond mischien in het ruwe afbeeldsel van een of ander dier. Zoo hadden de *Cimbren* eenen koperen of gouden stier, welke hun tot een veldteeken verstrekte.

Het opperbevel over het leger werd in die zelfde

ver-

vergadering, waarin de oorlog besloten was, voor den tijd, dat dezelve duurde, aan iemand uit het volk opgedragen, dien men daartoe het geschikst oordeelde.

Vrouwen en kinderen volgden hunne mannen en vaders in den krijg: de eersten, om hare mannen handreiking te doen, beiden, om, door hunne tegenwoordigheid, dezelve te meer tot dapperheid aan te moedigen.

Hunne slagordening week verre van de tegenwoordige af. Zij was, naar de wijze van sommige trekvogels, ingerigt, die in twee reijen vliegen, welke zich van voren in één punt vereenigen en voorts gaande weg verwijderen. Allen, die tot een geslacht, of gehucht behoorden, werden bij elkander gevoegd en in kleine benden geschaard, welke niet, gelijk bij ons, in drie gelijke reijen of gelederen bestonden en zich regts en links uitbreidden, maar de gedaante van eenen driehoek of van eenen kegel hadden. Deze van voren, in een of meer man, beginnende, vermeerderden gaande weg, tot dat zij, eene gansche breedte uitmaakten. Daar zij nu, de sterksten en dappersten, buiten twijfel, vooraan plaatsten, hadden zij, door zulk eene schikking, de beste gelegenheid, om in hunne vijanden te dringen, en het moest dezelfde werking hebben, als eene kiel, waarmede het hout van elkander gespleten wordt, gelijk de Romeinen, meer dan eens, ondervonden hebben.

VI

VI. *Woningen, kleeding, spijs en drank.*

De oude *Germanen* woonden niet in steden en dorpen, maar in gehuchten, waarin de woningen, wijd en zijd, verspreid lagen. Een ieder sloeg, naar zijne verkiezing, op eene plaats, welke hem voor zijn huisgezin en vee, de gerijfelijkste schein, bij voorbeeld, bij eene wel, een bosch of groenland, zijne woning op. De huizen lagen verre uit elkander en om elk derzelve, was eene groote ruimte, die door paalwerk afgesloten was, eenigzins gelijk aan onze boerenhoven. De redenen, waarom de huizen zoo verstrooid lagen, meent *TACITUS*, of in de onkunde van te bouwen, of in de vrees voor brand, te moeten zoeken. Kalk en pannen kenden onze Voorvaders niet. Zij bouwden hunne woningen van ruw hout, leem en stroo. De wanden van sommige gebouwen, waren van binnen met blinkende potklei bestreken. Ook hadden zij holen in de aarde, welke zij, des winters, met veel mest bedekten, om hunnen voorraad van levensmiddelen voor den vorst en voor den vijand te beveiligen.

Kleeding.

Hunne kleeding bestond in eene soort van mantel, uit de huid van een wild (*) of tam dier, of van gro-

(*) De uitgestrekte wouden leverden, in die dagen, eene menigte grof wild; als: herten, wolven en wilde zwijnen, op. In het *Hercynisch* woud, hielden zich, volgens *CÆSAR*,

grove wollen stoffe gemaakt, welken zij, met het haar naar buiten gekeerd, om de schouders hingen, en met eenen gesp of doorn vastmaakten, om wind en regen af te keeren. Deze mantel wordt door *TACITUS* *sagum* genoemd; een woord, dat van Celtischen oorsprong is en door *viltmantel* of *krijgsmantel* vertaald wordt. De rijksten en aanzienlijksten droegen eene bijzondere kleeding, die zich naauw om al de leden des ligchaams sloot. De vrouwen verschilden alleen daarin van den opschik der mannen, dat zij, in plaats van beestenhuiden, hare kleederen uit linnen vervaardigden, waaraan zij onderscheidene kleuren wisten te geven. Hare armen, borst en beenen waren bloot.

Spijs en Drank.

Hun voedsel bestond uit wilde vruchten, versch vleesch en gestremde melk, zoo als *TACITUS* zegt. Daar zij akkerbouw dreven, is het intusfchen zeer waarschijnlijk, dat zij ook brood gekend hebben. Dit mo-

SAR, ook wilde osfen of oorsfen op, die, wegens hunne snelheid en sterkte, de koningen der wouden, en voor menschen en dieren gevaarlijk, waren. Dit was alleen genoeg, om den moed der Duitsche jongelingen op te wekken, daar diegenen den grootsten roem behaalden, welke de meesten van deze dieren hadden afgemaakt en het grootste getal van hoornen konden vertoonen. Deze hoornen, welke dikwijls met zilver beslagen werden, wanneer zij dit metaal veroverd of ten geschenk ontvangen hadden, dienden, bij hunne gastmaalen, tot drinkbekers.

mogen wij te gereeder denken, daar CÆSAR zegt: dat zij, behalve melk, kaas en vleesch, ook een weinig koren gebruikten. Hun gewone drank was water; maar zij wisten uit gerst of koren, zoo als TACITUS berigt, ook een vocht te bereiden, dat eene soort van gisting onderging, tot dat het eenige hoedanigheid van den wijn had aangenomen. De meesten denken, dat dit dezelfde drank geweest zij, welken wij *bier* noemen en waarvan wij, bij ervaring weten, dat het, oud geworden zijnde, eene bedwelmende kracht heeft.

Somtijds hielden zij groote gastmalen, en bij dezelve bragten zij wel eens, dag en nacht, met drinken door, hetwelk zij voor geene schande rekenden. De dronkenschap baarde dan dikwijls twist en slagerij. Met schelden hielden zij zich niet lang op, het kwam spoedig tot dadelijkheden en niet zelden, scheidden zij, met bloedige koppen, van een. Deze twisten werden echter spoedig weer bijgelegd; want zoo geneigd als men tot twisten was, even zoo genegen was men ook tot verzoening.

VII. Akkerbouw.

Offchoon de oude *Germanen*, den meesten tijd, met den wapenhandel en met de jagt sleten, dreven zij nogtans ook eenigen landbouw. Niemand had echter eenen eigenen en erfelijken akker. Zij verwisselden de akkers jaarlijks. (*) Waarvan CÆSAR deze

(*) TACIT. Germ. cap. XXVI.

redenen geeft (*): 1. Opdat men, door de gehechtheid aan den landbouw, de zucht voor den oorlog, niet mogt verliezen. 2. Opdat men zijne landpalen, van tijd tot tijd, niet mogt trachten uit te breiden, en de magtigen de bezittingen der zwakken niet mogten overweldigen. 3. Opdat men zich, door het optrekken van duurzame gebouwen, niet aan een gemakkelijker leven mogte gewennen. 4. Opdat de begeerte tot rijkdommen, niet onder hen mogt gekoesterd worden, waaruit hatelijke partijschappen en verdeeldheden te wachten waren. Eindelijk, 5. Opdat zij het gemeen te beter in eenen goeden luim mogten houden, wanneer deze zagen, dat er eene evenredigheid van bezittingen, tuschen hen en de vermogendsten, plaats vond.

Van den tuinbouw maakten zij weinig werk. Vruchtdragende boomen waren schaarsch. Vee hadden zij in overvloed, maar het was klein en onaanzienlijk. In het vee bestond hun grootste rijkdom. Goud en zilver hadden zij niet. De schrandere TACITUS merkt hierbij aan, dat hij het niet wagen zoude, te beslissen, of de Goden, in hunne gunst of ongunst, dit metaal, aan de *Germanen* geweigerd hadden. De handel werd door ruiling gedreven.

VIII. Huwelijken.

Vóór het twintigste jaar, mogten de jongelingen zich niet in den echt begeven. De vrouw bragt geen hu-

(*) CÆSAR de bello Gallico Lib. VI.

huwelijksgoed aan den man; maar de man aan de vrouw. De bruidſchat beſtond niet in koſtbare klederen of andere ſieraden; maar in oſfen en een getoomd paard, een ſchild met een pſriem en een zwaard. De naastbeſtaanden der bruid waren hierbij tegenwoordig, en keurden den bruidſchat. De bruid gaf op hare beurt, eenige wapenen, aan haren aanſtaanden man. Bij de inzegening des huwelijks, werd de vrouw vermaand, dat zij de medgezellin van den arbeid en de gevaren hares mans moest zijn, dat zij vrede en oorlog, geluk en ellende, met hem moest deelen, hetgeen men, door de gekoppelde oſfen, het getoomde paard en de geſchonkene wapenen, wilde afbeelden.

IX. *Lijkplegtigheden.*

Het verheugt mij, dat ik in ſtaat ben, hierover meer licht te verſpreiden, dan over eenige andere gewoonte onzer Voorvaderen, daar ik, in de maand October des jaars 1818, eene menigte grafplaatſen van de vroegſte bewoners dezer gewesten gevonden en geopend heb. Sedert eenen geruimen tijd, hadden de heuvels, op de bergen en in de dalen, tuſſchen Wilſum en Ulzen, de aandacht der oudheidkundigen getrokken. Aan het einde des voornoemden jaars, beſloten eenige liefhebbers der oudheid (*), onder welker getal ik mij bevond, dezelve nader te onderzoeken.

(*) De Heeren Med. Doctoren MIQUEL en BENING en de Heer Doctor en Griffier WESSELS, allen te Nieuwenhuis wonende.

zoeken. Aan den hang van eenen berg ten zuiden; in de nabijheid eener wel, uit welke eene beek ontspringt, ontdekten wij, naast eenige groote, door menſchen handen, blijkbaar opgeworpene, heuvelen, en ſedert eenen onheugelijken tijd, *Hunnen pölle* genaamd, eene menigte kleine cirkelronde heuveltjes, die allen kenmerken van de graven der oude *Germanen*, droegen. Dezelve geopend hebbende, vonden wij in ieder heuveltje of eene urne (aſchkruik) met beenderen en aſch gevuld, of de beenderen en aſch, tuſſchen zoden beſloten, zonder urne, 3 of 4 voeten diep in de aarde begraven. Eene ſoortgelijke begraafplaats, vonden wij, in de nabijheid van de boerſchap Iiterbeek, bij eene wel, en in de boerſchap Lemke, tuſſchen Nieuwenhuis en Ulzen. Ook bij de boerſchap Hardinkhuizen. Het getal der opgedolvene urnen, kan ik niet meer berekenen. (*) De meeste waren zoo broos, dat zij, bij het opdelfen, hoe voorzigtig zulks ook geſchiedde, braken. Andere lagen, reeds bij het openen van den grafheuvel, in ſcherven; doch wij hebben ook een groot getal, gaaf en ongeſchonden, te huis gebragt, van welke eenige zoo wijd zijn, dat zij wel eenen emmer waters kunnen bevatten. Ze waren alle van aarde gebakken, doch niet van

B

de-

(*) Het kan op 80 tot 100 begroot worden. Wij hebben, van tijd tot tijd, nog nieuwe ontdekkingen gedaan en, in de maand Mei 1819, op dezelfde plaats, eene menigte urnen gevonden. Tuſſchen Ulzen en Getelo, hebben wij, in de maand Augustus deſzelfden jaars, een Hunnebed (zoo als men die in de Provincie Drenthe heeft) ontdekt.

dezelfde gedaante: eenige waren hoog, andere plat; sommige waren zeer glad en net bewerkt, andere meer ruw en onachtzaam.

De beenderen waren, voor een groot gedeelte, vrij goed bewaard gebleven, hetgeen men aan het vuur, (*) hetwelk alle vochtigheid daaruit getrokken heeft, moet toeschrijven. Onder de beenderen van menschen, herkenden de geneeskundigen, ook beenderen van paarden. Boven op de asch en beenderen, of ook wel in het midden van vele, niet van *alle* kruiken of potten, vond men een klein, zeer net bewerkt, potje, hetwelk gewoonlijk omgestelpt, of waarvan het onderste naar boven gekeerd was. (†)

Tuschen de beenderen, vonden wij, op drie of vier plaatsen, eenige kleine koperen sieraden. (**) Sommige beenderen, die kenbaar waren, bewezen, naar het eenparig gevoelen der artsen, dat de vroegere bewoners dezer gewesten, niet grooter geweest zijn, dan de tegenwoordige, waarvan zich ook elk, door vergelijking der opgedolvene doodsbeenderen, met

(*) De oude bewoners dezer gewesten, hadden de gewoonte, gelijk de Romeinen en andere volken, hunne lijken te verbranden, en de overgeblevene asch en beenderen, in eene kruik of eenen pot, te verzamelen en dus te begraven.

(†) Indien deze kleine potjes, gediend hebben, om de tranen der naaste bloedverwanten op te vangen, dan hebben de oude *Germanen*, de asch hunner overledene vrienden, letterlijk met hunne tranen besproeid.

(**) Eene soort van gespen. Ook een koperen haartangje.

met die van onzen tijd, gemakkelijk overreden kan.

Deze ontdekking der oude grafplaatsen stemt juist overeen, met hetgeen TACITUS verhaalt, van de wijze, waarop de oude *Germanen* gewoon waren, hunne dooden te begraven. (*)

„Van de lijkplegtigheden,” zegt hij, „maken zij niet veel werk. De lichamen van beroemde mannen, worden met eene zekere soort van hout verbrand. (†) Men overlaadt den houthoop, noch met kleederen, noch met specerijen. De wapenen van den overledenen worden alleenlijk, met het lijk, in het vuur geworpen, en somtijds wordt ook het paard, hetwelk hij bereden heeft, er bijgevoegd. (**)

„Een eenvoudige hoop van zoden maakt het graf uit; terwijl men de kostbare gedenkteekenen, als lastig voor de overledenen, veracht.”

De gedane ontdekking, komt alzoo, met deze beschrijving, overeen. Alleenlijk hebben wij, geene wapenen, hoe genaamd, in of bij de aschkruiken, gevonden.

De geleerde PICARDT dwaalt derhalve, wanneer hij de ronde heuvelen, welke zich, in het landschap Drenthe bevinden, voor graven van *Romeinen* of van

B 2

groot

(*) De moribus Germ. cap. 27.

(†) Misschien met het hout van dennenboomen of van den jeneverbesfenstruik.

(**) De lezer gelieve zich hierbij te herinneren, dat wij ook beenderen van paarden in de urnen gevonden hebben.